

В.Ф.Черкасов

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ

Навчальний посібник

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Тернопіль
Навчальна книга — Богдан

УДК 378 (09):78

ББК 74580.230

Ч48

Автор:

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри музично-теоретичних та інструментальних дисциплін Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Черкасов Володимир Федорович.

Рецензенти:

доктор педагогічних наук, професор Інституту мистецтв Київського національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

Г.М. Падалка;

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики музичного мистецтва Інституту мистецтв Київського університету

імені Бориса Грінченка

О.М. Олексюк;

доктор педагогічних наук, професор, заступник директора з наукової роботи, завідувач відділу педагогічної естетики та етики Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України

О.М. Отич.

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів (лист № 1/11-16286 від 28.10.2013 р.).

Черкасов В.Ф.

Ч48 Теорія і методика музичної освіти: навчальний посібник / В.Ф Черкасов — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2014. — 472 с.

ISBN 978-966-10-3848-5

Навчальний посібник розроблено відповідно до програми освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» мистецьких спеціальностей вищих навчальних закладів. У посібнику здійснено ретроспективний аналіз педагогічних систем масового музичного виховання ХХ століття. З позицій сучасної методології обґрунтовано специфіку уроку музики, принципи та методи музичного навчання, зміст сучасних інтерактивних музично-педагогічних технологій. Згідно з чинними програмами розкривається методика викладання музичного мистецтва в 1–8 класах, з'ясовується зміст й організація позакласної діяльності учнів ЗНЗ. Крім зазначеного, зроблено компаративний аналіз досвіду художньо-естетичного виховання молоді за рубежом.

Видання розраховане на викладачів і студентів мистецьких спеціальностей, учителів, шанувальників вітчизняної теорії і методики музичної освіти.

УДК 378 (09):78

ББК 74580.230

ISBN 978-966-10-3848-5

© Черкасов В.Ф., 2014

© Навчальна книга — Богдан, 2014

ЗМІСТ

Передмова	7
Змістовий модуль I	
<i>Теорія і методика музичної освіти в системі педагогічних наук. Її предмет і завдання.</i>	11
Змістовий модуль II	
<i>Ретроспективний аналіз вітчизняних і зарубіжних систем масового музичного виховання</i>	18
2.1. Становлення і розвиток вітчизняної музичної освіти в різні історичні періоди.	18
2.2. Педагогічні ідеї українських музикантів-педагогів кінця XIX — початку XX століття	41
2.3. Представники вітчизняної системи музично-естетичного виховання молоді XX століття	52
2.4. Провідні педагогічні ідеї сучасних науковців у галузі загальної музичної освіти на межі XX—XXI століть	73
2.5. Європейські системи масового музичного виховання	81
Змістовий модуль III	
<i>Музично-освітня система України в другій половині XX століття</i>	97
3.1. Періодизація музично-освітньої системи в Україні в другій половині XX століття.	97
3.2. Порівняльна характеристика шкільних програм з музично-естетичного виховання молоді другої половини XX століття	106
3.3. Характеристика шкільних програм з художньо-естетичного виховання молоді на межі двох тисячоліть.	117
Змістовий модуль IV	
<i>Мета й завдання, зміст загальної музичної освіти.</i>	134
4.1. Мета загальної музичної освіти	134
4.2. Основні завдання в галузі художньо-естетичного виховання молоді	137
4.3. Зміст загальної музичної освіти	139

Змістовий модуль V

<i>Урок музики в сучасному загальноосвітньому навчальному закладі</i>	148
5.1. Урок музики як основна форма організації навчально-виховного процесу	148
5.2. Специфічні особливості уроку музики	151
5.3. Класифікація уроків музики	155
5.4. Сценарій уроку, його складові та структурні компоненти. План-конспект уроку музики	165

Змістовий модуль VI

<i>Принципи та методи музичного навчання в сучасних загальноосвітніх навчальних закладах</i>	174
6.1. Порівняльна характеристика різних підходів до визначення принципів музичного навчання	174
6.2. Принципи музичного навчання	180
6.3. Інтерактивні методи музичного навчання	190

Змістовий модуль VII

<i>Сучасні інтерактивні музично-педагогічні технології</i>	212
7.1. Аналіз феномена «музично-педагогічні технології»	212
7.2. Сприймання музики	215
7.3. Вокально-хорова робота	224
7.3.1. Розспівування класу	235
7.3.2. Робота над шкільним пісенним репертуаром	238
7.4. Музично-теоретична підготовка	245
7.5. Імпровізація	249
7.6. Гра на музичних інструментах	256
7.7. Музично-пластична діяльність	260

Змістовий модуль VIII

<i>Методика викладання музики в 1–2 класах</i>	267
8.1. Особливості психофізіологічного розвитку учнів 1–2 класів	267
8.2. Виявлення рівня розвитку індивідуальних музичних здібностей дітей	274
8.3. Формування навичок сприймання творів музичного мистецтва	276
8.4. Вокально-хорове виховання учнів 1–2 класів і розвиток музично-слухових уявлень	293

8.5. Вивчення основ нотної грамоти	296
8.6. Музично-пластична діяльність і розвиток чуття ритму в молодших школярів	299

Змістовий модуль ІХ

<i>Методика викладання музики в 3–4 класах</i>	304
9.1. Особливості психофізіологічного розвитку учнів 3–4 класів	304
9.2. Формування вокально-хорових навичок учнів у процесі роботи над шкільним пісенним репертуаром	309
9.3. Робота вчителя над удосконаленням навичок сприймання музики	312
9.4. Музично-ритмічні рухи та музично-пластичне інтонування на уроках музики в 3–4 класах	330

Змістовий модуль Х

<i>Методика викладання музичного мистецтва в 5–6 класах</i>	334
10.1. Особливості психофізіологічного розвитку учнів 5–6 класів	334
10.2. Удосконалення вокально-хорових навичок учнів на уроках музичного мистецтва	341
10.3. Підходи до реалізації змісту шкільної програми зі слухання музики	344
10.4. Музично-теоретична підготовка учнів 5–6 класів	355

Змістовий модуль ХІ

<i>Методика викладання музичного мистецтва в 7–8 класах</i>	360
11.1. Особливості психофізіологічного розвитку учнів 7–8 класів	360
11.2. Проблеми вокально-хорового виховання підлітків на уроках музичного мистецтва	366
11.3. Поглиблення знань, формування вмінь і навичок у галузі сприймання музики	369
11.4. Музично-теоретична підготовка учнів середніх класів	386

Змістовий модуль ХІІ

<i>Зміст й організація позакласної діяльності учнів загальноосвітніх навчальних закладів</i>	391
12.1. Масові форми роботи з художньо-естетичного виховання молоді	391

12.2. Гурткові форми позакласної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах	402
12.2.1. Хорові колективи	402
12.2.2. Оркестрові колективи.	406
12.2.3. Гуртки сольного співу	409
12.2.4. Фольклорні ансамблі та ансамблі народної музики. . . .	412
12.2.5. Індивідуальне навчання гри на музичних інструментах . .	415

Змістовий модуль XIII

<i>Компаративний аналіз досвіду художньо-естетичного виховання молоді за рубежом</i>	421
13.1. Музика в системі шкільної освіти країн Західної Європи . .	421
13.2. Система шкільної музичної освіти в Австралії, США, Японії	436
13.3. Загальна музична освіта в скандинавських країнах	442
Післямова.	449
Термінологічний словник	451

ПЕРЕДМОВА

У вітчизняній музично-освітній системі на межі двох тисячоліть з'явилися навчально-методичні посібники і підручники, в яких узагальнено багаторічний досвід зарубіжних й вітчизняних науковців та педагогів-практиків у галузі загальної музичної освіти. З-поміж таких видань можна назвати навчальний посібник О.Олексюк «Музична педагогіка» (2006 р.), у якому обґрунтовано методичні основи музичної педагогіки, історичні етапи її розвитку, а також основні положення теорії і методики музичної освіти. Наразі це перший навчальний посібник, у якому спостерігається кредитно-модульний підхід до викладу навчального матеріалу.

Першим виданням з історії західноєвропейської музичної педагогіки став навчальний посібник О.Ростовського «Лекції з історії західноєвропейської музичної педагогіки» (2003 р.). Автор у контексті естетичного виховання обґрунтовує найвідоміші системи музичного виховання, погляди педагогів-музикантів та основні положення музичної освіти, починаючи з давнини й закінчуючи ХХ століттям. О.Ростовський знайомить майбутніх учителів з педагогічними концепціями кращих представників західноєвропейської музичної педагогіки кінця ХІХ — першої та другої половини ХХ століття.

Вагомим внеском у розвиток вітчизняної музично-педагогічної думки став навчальний посібник О.Ростовського «Теорія і методика музичної освіти» (2011 р.), де автором узагальнено здобутки європейської музичної педагогіки від античності до сьогодення, презентовано провідні педагогічні ідеї зарубіжних та українських педагогів-музикантів, обґрунтовано теоретико-методичні основи музичної освіти школярів, методику проведення уроків музики, організацію слухання музики, методику навчання співу та засвоєння музичних знань. Крім зазначеного, взаємозв'язок різних видів мистецтв на уроках музики, методологічні й методичні проблеми музичної освіти, а також закономірності й принципи музичної освіти молоді.

Наприкінці ХХ століття відбувається модернізація музично-педагогічної освіти в цілому та, зокрема, загальної музичної освіти. Відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти О.Рудницькою обґрунтовано концептуальні засади мистецької

освіти, які опубліковано в навчальному посібнику «Педагогіка: загальна та мистецька» (2002 р.). У ньому вперше виявлено особливості мистецької освіти в контексті загальної педагогіки, розглянуто сучасні досягнення теорії та практики викладання дисциплін художньо-естетичного циклу.

Першою фундаментальною працею в теорії та історії мистецької педагогіки є монографічне дослідження Л.Масол «Загальна мистецька освіта: теорія і практика» (2006 р.), у якому виявлені передумови й стан проблеми навчання і виховання учнів засобами мистецтва. Автором теоретично обґрунтовано предметно-інтегративну модель загальної мистецької освіти, до якої входить вивчення музичного мистецтва, образотворчого мистецтва, хореографії, театру, екранних мистецтв.

Грунтовним дослідженням з теорії і методики викладання мистецьких дисциплін стала монографія Г.Падалки «Педагогіка мистецтва» (2008 р.). У цій монографії розкрито методологічні засади, принципи, педагогічні умови та методи викладання навчальних дисциплін з різних видів мистецтва. Окрім того, розкриваються питання цілісності навчального процесу, його культуровідповідності й естетичної спрямованості.

Отже, за останнє десятиріччя вітчизняними науковцями узагальнено та обґрунтовано багаторічний досвід дослідників і педагогів-практиків у галузі музично-педагогічної освіти. Написано та опубліковано монографічні дослідження й навчальні посібники з музичної педагогіки, теорії і методики музичної освіти, педагогіки мистецтва, які відповідають вимогам і Державним стандартам середньої та вищої школи.

Запропонований нами навчальний посібник укладено відповідно до навчальної програми з дисципліни «Теорія і методика музичної освіти», вивчення якої передбачено на мистецьких спеціальностях вищих навчальних закладів студентами, котрі готуються стати вчителями музики та музичного мистецтва загальноосвітніх навчальних закладів. Крім зазначеного, ми намагалися подати цей курс як інтегрований вишівський предмет, що акумулює знання психолого-педагогічних і фахових дисциплін, має свій категоріальний апарат, свою специфіку та охоплює різні аспекти теорії і методики музичної освіти.

Вивчення курсу «Теорії і методики музичної освіти» не можливе без усвідомлення досвіду становлення і розвитку системи музично-естетичного виховання починаючи від давнини, епохи Середньовіччя, Відродження, Просвітництва, тенденцій релігійно-морального, світського та народного виховання у XVIII–XIX столітті. Визначним явищем у системі музично-педагогічної освіти є теоретична та практична спадщина відомих діячів музичної культури кінця XIX — пер-

шої половини ХХ століття, а саме: М.Леонтовича, П.Козицького, К.Стеценка, Я.Степового, В.Верховинця.

Для досягнення позитивного результату в художньо-естетичному вихованні молоді необхідно вивчати та запроваджувати досвід як вітчизняних науковців і педагогів, так і зарубіжних. За такого підходу нами проаналізовано педагогічну спадщину представників вітчизняної системи музично-естетичного виховання молоді ХХ століття, як-от: О.Апраксиної, Б.Асаф'єва, Н.Гродзенської, Д.Кабалевського, О.Раввінова, О.Рудницької, М.Румер, Ю.Юцевича, В.Шацької, Б.Яворського. Узагальнено провідні педагогічні ідеї українських науковців у галузі загальної музичної освіти на межі двох тисячоліть, з-поміж яких: О.Лобова, Л.Масол, О.Олексюк, О.Отич, Г.Падалка, О.Ростовський, Л.Хлебникова. Крім того, презентовано напрацювання західноєвропейських педагогів-новаторів, а саме: Е.Жак-Далькроза, З.Кодая, К.Орфа, Б.Тричкова.

Для усвідомлення змін і якісних новоутворень, які відбувалися на різних етапах розвитку суспільства і системи освіти в другій половині ХХ століття, здійснено періодизацію музично-освітньої галузі, визначено характерні новоутворення для кожного етапу розвитку та виявлено динаміку якісних змін. Установлено, що істотно вплинули на формування естетичних почуттів, ідеалів, інтересів та музично-творчих здібностей молоді навчальні програми з «Музики і співів» та «Музики», за якими працювали масові загальноосвітні школи і які є базовими для сучасних загальноосвітніх навчальних закладів.

Уважалось за необхідне та доцільне визначити мету й завдання в галузі художньо-естетичного виховання молоді на сучасному етапі соціокультурного розвитку суспільства та модернізації музично-освітньої системи України. Відповідно до програми «Музика» і «Музичне мистецтво» обґрунтовано зміст загальної музичної освіти, в основу якого покладено загальнолюдські та національні цінності, закономірності й тенденції розвитку музичного мистецтва.

Цілком закономірно, що центральне місце в структурі художньо-естетичного виховання займає урок музичного мистецтва, на якому учні набувають знання, відбувається формування умінь і навичок у різних видах музичної діяльності. Зважаючи на це, виділено специфічні особливості уроку, опанування яких допоможе вчителю цілеспрямовано й виважено впливати на інтелектуально-художній розвиток учнів. Нарешті, обґрунтовано класифікацію уроків музичного мистецтва, запропоновано сценарій уроку, виділені його складові та структурні компоненти, а також презентовано план-конспект уроку.

Основна увага концентрується на визначенні й характеристиці принципів музичного навчання та інтерактивних методів, які запроваджуються на уроках та в позакласній діяльності вчителями загальноосвітніх навчальних закладів. Чільне місце займає обґрунтування основних музично-педагогічних технологій, з-поміж яких: сприймання музики, вокально-хорова робота, музично-теоретична підготовка, гра на музичних інструментах, імпровізація та музично-пластичні рухи.

Варто зазначити, що окремими змістовими модулями в навчальному посібнику презентовано методику викладання музики й музичного мистецтва в початковій та основній школі. У зазначеному контексті обґрунтовано психофізіологічні особливості розвитку учнів, робота з удосконалення вокально-хорових навичок, поглиблення знань у галузі сприймання музики, особливості музично-теоретичної підготовки та специфіка музично-пластичної діяльності учнів початкових класів.

Послугуючись переконанням, що важлива роль у формуванні музичної культури молоді належить позакласній діяльності, значне місце в навчальному посібнику відведено масовим формам роботи, серед яких: лекції-концерти, дитяча філармонія, проведення оглядів-конкурсів художньої самодіяльності, музичні свята й карнавали, відвідування театрів ляльок, музичних та драматичних театрів, театрів опери й балету. На особливу увагу заслуговують гурткові форми роботи, а саме: організація хорових та оркестрових колективів, гуртків сольного співу, фольклорних ансамблів та ансамблів народної музики, індивідуальне навчання гри на музичних інструментах.

Уважаємо за необхідне ознайомлення майбутніх учителів з організацією музично-освітньої системи за межами нашої країни. Наразі, цінним є узагальнення досвіду в галузі загальної музичної освіти країн Західної Європи, особливості системи шкільної музичної освіти в Австралії, США та Японії. Вартісним вважається організація класної та позаурочної роботи вчителів скандинавських країн.

Підсумовуючи, можна сподіватися, що курс «Теорії і методики музичної освіти» поглибить знання майбутніх учителів музичного мистецтва, надасть їм упевненості у своїй можливості, дозволить плідно організувати навчально-пізнавальну діяльність учнів.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ В СИСТЕМІ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК.

ІІ ПРЕДМЕТ І ЗАВДАННЯ

Професійно-педагогічна підготовка вчителів музичного мистецтва передбачає вивчення курсу «Теорії і методики музичної освіти». За такого підходу в різних регіонах України студенти педагогічних університетів вивчають предмет, який у навчальному плані має різне звучання, а саме: «Методика музичного виховання», «Музична педагогіка», «Теорія і методика музичної освіти», «Теорія і методика музичного мистецтва» тощо. Розбіжності в назві дисципліни переконують нас у тому, що існують різні підходи й погляди до визначення теорії і методики музичної освіти. Поки що, за своїм змістом і призначенням цей предмет повинен забезпечити готовність майбутніх учителів музичного мистецтва до проведення уроків й організації позакласної роботи в загально-освітніх навчальних закладах з художньо-естетичного виховання молоді.

Першим навчальним виданням для студентів педагогічних інститутів зі спеціальності «Музика і співи» став навчальний посібник О.Апраксиної «Методика музикального виховання» (1983 р.), у якому автор обґрунтувала основні положення теорії та історії музичного виховання, особливості методики викладання музики в початкових та середніх класах, довела значення музичного виховання в позаурочний час, схарактеризувала сучасні погляди на сприймання музики, хоровий спів та вивчення основ музичної грамоти, як основних видів діяльності вчителя та учнів на уроках музики. Крім зазначеного, довела доцільність планування та обліку музичної роботи в школі, обґрунтувала основні тенденції дитячого музичного виховання в сучасному світі.

Водночас у контексті навчального посібника ми використовуємо термін «музична педагогіка», який увійшов у науковий обіг

і зайняв чільне місце у вітчизняній музично-педагогічній освіті. Сучасні зарубіжні й українські науковці вважають не зовсім коректним його вживання у назві навчальної дисципліни, але погоджуються з тим, що у зв'язку з широким розповсюдженням у науковому середовищі «в окремих випадках подібні термінологічні «симбіози» можуть використовуватися» [2, с. 3].

Запропонований курс «Теорія і методика музичної освіти» містить дві складові, а саме: теорію, як частину дидактики та методику музичної освіти як педагогічну науку. За такої ситуації вважаємо доцільним дослідити зазначені складові єдиного навчально-виховного процесу.

***Теорія музичної освіти** — це галузь педагогіки, предметом якої є навчальний процес з опанування цінностей музичного мистецтва, який спрямовується на визначення мети, завдань і змісту навчання, а також вибір форм, методів, способів і засобів як для взаємодії суб'єктів навчання, так і для самоосвіти.*

Теорія музичної освіти охоплює методику музичної освіти, джерелами розвитку якої є дослідження науковців, та інноваційний досвід педагогів-практиків орієнтований на розвиток природних музичних здібностей дитини, її музичності, умінь і навичок сприймати, відтворювати й творити музику. Завдання вчителя полягає в розвитку інтелектуально-художнього мислення, емоційної сфери, пізнавальної активності, самостійності.

Предметом дослідження науковців у галузі теорії музичної освіти є процес навчання спрямований на загальний музичний розвиток особистості на основі засвоєння змісту навчальних програм. Безумовно, шкільні предмети «Музика» й «Музичне мистецтво» містять багатий за змістом навчальний матеріал, опанування якого уможливорює орієнтацію учнів у різних жанрах і стилях музичного мистецтва, оволодіння вокально-хоровими навичками й навичками гри на музичних інструментах, і врешті-решт, навичками імпровізації як показника найвищого рівня загального музичного розвитку дитини.

***Методика музичної освіти** — це наука, яка вивчає закономірності навчання музичного мистецтва. Методика музичної освіти, як частина педагогіки, науки про виховання розробляє і пропонує вчителю певні системи навчальних впливів. «Ці системи впроваджуються в зміст освіти, який розкривається в програмах і підручниках; реалізуються в методах, засобах і організаційних формах навчання»*

[1, с. 495], — наголошує С.Гончаренко. Методика музичної освіти тісно пов'язана з дидактикою і теорією виховання й спирається на основні їх положення. Крім зазначеного, при вивченні курсу використовуються знання з педагогічної психології, музикознавства та мистецтвознавства.

У першій половині ХХ століття було нагромаджено значну частину матеріалу про зміст і методи навчання й виховання засобами музики, зроблено теоретичні узагальнення, які стосувалися форм і методів навчання та виховання, побудови шкільних програм і розробки навчальних та методичних посібників. 1983 року Д.Кабалевським започатковано науково-методичний журнал «Музыка в школе», а 1999 року Л.Масол заснувала науково-методичний журнал «Мистецтво та освіта». На сторінках цих часописів науковці й учителі-новатори розкривають зміст уроків і дають методичні поради щодо організації та проведення різних видів роботи, запровадження музично-педагогічних технологій та нових інтерактивних методів навчання. Крім того, публікуються сценарії виховних заходів з музичного мистецтва, учительський досвід з розробки та запровадження актуальних проблем музичної педагогіки.

На сучасному етапі відбувається переоцінювання й оновлення змісту музичної освіти, її модернізація на основі інтеграційних зовнішніх і внутрішніх процесів. Усе більше запроваджується авторських програм, спрямованих на розвиток індивідуальних творчих здібностей учнів. Учителі-новатори шукають і реалізують міжпредметні зв'язки, котрі розширюють інтелектуальну сферу й світогляд учнів. Усе більше уваги приділяється використанню Інтернет ресурсів та комп'ютерного навчання, запровадження сучасних інтерактивних музично-педагогічних технологій, спрямованих на формування естетичної культури особистості.

Методика музичної освіти як цілісна дисципліна побудована на конкретних наукових положеннях, закономірностях розвитку музичного мистецтва та музично-освітніх інноваціях, передбачає:

- вивчення історії становлення і розвитку методики в різні історичні періоди;
- ознайомлення з досвідом музично-естетичного виховання молоді в зарубіжних країнах;
- вивчення концепцій відомих педагогів-музикантів у галузі музичної освіти;

- визначення пізнавального, розвивального й виховного значення музичного мистецтва;
- з'ясування мети й завдань як вишівської дисципліни;
- опанування принципів і методів навчання і розвитку музично-творчих здібностей школярів;
- наукове обґрунтування програм, підручників, методичних посібників з «Музичного мистецтва»;
- вироблення організаційних форм художньо-естетичного виховання молоді;
- визначення критеріїв оцінки та якості знань учнів.

***Предметом методики музичної освіти** є процес навчання основ музичного мистецтва, виявлення закономірностей засвоєння знань, умінь і навичок у конкретних видах музичної діяльності, а також художньо-естетичне виховання молоді в процесі оволодіння світовими і вітчизняними культурними цінностями. Для цього вчителями проводиться робота з пошуку методів і прийомів активізації творчої діяльності учнів, виховання внутрішньої потреби спілкування з творами музичного мистецтва.*

***Основними категоріями теорії і методики музичної освіти школярів** вважається музична освіта, музичне навчання, музичне виховання, музичний розвиток, форми організації музичної освіти, принципи музичного навчання, методи музичного навчання.*

***Музична освіта школярів** — це цілеспрямований процес засвоєння знань, умінь і навичок у галузі музичного мистецтва, оволодіння цінностями світової та вітчизняної музичної культури в аналітично-теоретичному та практично виконавському аспектах. Музична освіта функціонує в діалектичній взаємодії інституцій сприймання, виконання і творення музики, спрямованих на музично-творчий розвиток особистості. Зміст музичної освіти регулюється відповідними законодавчими актами і конкретизується навчальними програмами.*

***Музичне навчання** — це процес засвоєння музичних знань, умінь і навичок, передбачених навчальними програмами, закономірностей розвитку музичного мистецтва, музичних явищ і фактів у певній логічній послідовності. Сучасна музична педагогіка розглядає навчання і виховання як єдиний діалектичний процес, спрямований на формування музичної культури особистості.*

***Музичне виховання** — це усвідомлений і цілеспрямований вплив на дитину засобами музичного мистецтва, спрямований на формування естетичної культури особистості, поглядів і переконань, ціннісних*

орієнтацій та певних якостей. Зміст, форми й методи музичного виховання залежать від вікових особливостей дітей та культурно-освітнього середовища, у якому зростається особистість, регламентуються Державними стандартами середньої та вищої школи й навчальними програмами.

Музичний розвиток — це процес і результат розвитку музично-творчих здібностей школярів під час активної участі в конкретних видах музикування. Це розвиток мислення, пам'яті, уяви під час сприймання та відтворення, а також інтерпретації інтонаційно-образного змісту музичного твору. Найбільш ефективним засобом музичного розвитку є імпровізація як вокальна, так й інструментальна.

Форми організації музичної освіти школярів регламентуються Державними стандартами середньої та вищої школи. Основною формою навчально-виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах є урок музичного мистецтва. Окрім уроку, учні мають можливість розвивати індивідуальні музично-творчі здібності в позаурочній діяльності (масові та гурткові форми роботи), а також в позашкільних закладах освіти (дитячо-юнацькі центри та музичні школи). Мета цих осередків культурноосвітньої роботи — розвиток індивідуальних музичних здібностей школярів.

Принципи музичного навчання являють собою вихідні вимоги до організації навчального процесу з художньо-естетичного виховання молоді. Це основні положення, що визначають зміст, форми й методи музично-творчої діяльності. Організація навчально-виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах здійснюється на основі комплексу принципів навчання, де поєднуються загальнодидактичні та спеціальні вимоги й положення до вивчення закономірностей музичного мистецтва. Серед основних принципів музичного навчання варто назвати: науковість, активність, доступність, єдність освітньої, розвивальної та виховної функцій, систематичність та послідовність, активність, доступність, міцність, індивідуалізація навчання, єдність художнього і технічного, єдність емоційного і свідомого.

Методи музичного навчання — основний інструмент засвоєння знань, формування умінь і навичок художньо-естетичної діяльності. Методи музичного навчання передбачають взаємодію вчителя та учнів у процесі художньо-естетичного спілкування. З-поміж них можна виділити: пояснення, розповідь, бесіду, наслідування і копіювання, забігання наперед та повернення до пройденого, уза-

гальнення, ілюстрація творів музичного мистецтва, інтерпретація музичних творів, контрасту й зіставлення, співу з голосу або на слух, абсолютна сольмізація, відносна сольмізація, спостереження за розвитком музичної дії, співпереживання, емоційний вплив.

Метою вивчення курсу «Теорія і методика музичної освіти» є теоретико-методична підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва до практичної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах, а також формування професійної компетентності вчителя, спроможного розв'язувати актуальні проблеми художньо-естетичного виховання молоді.

Головним завданням курсу «Теорії і методики музичної освіти» є: розвиток методичного мислення майбутніх учителів, уміння конструювати педагогічні ситуації та знаходити засоби їхнього розв'язання; володіння знаннями, уміннями й навичками, методами й прийомами організації і реалізації сценарію уроку, виховного заходу, гурткової роботи; доведення спеціальних навичок, прийомів і засобів до автоматизму для досягнення результативності навчально-виховного процесу.

Завдання методики музичної освіти як складової педагогічної науки полягає у виявленні закономірних зв'язків між змістом навчання, роботою вчителя й діяльністю учнів. Ці зв'язки повинні працювати на позитивний результат у навчанні, сприяти залученню учнів до активної творчої діяльності в різних видах музикування та розвитку індивідуальних музичних здібностей кожної дитини.

Важливим завданням, яке стоїть перед методикою музичної освіти, є вплив на визначення змісту навчального матеріалу, дотримання логіки навчального предмета. Чинні програми з «Музики» й «Музичного мистецтва» відповідають цим вимогам. До їхнього укладання залучені науковці, композитори, учителі-методисти, котрі чітко обґрунтовують мету і завдання художньо-естетичного виховання молоді.

Ключові слова: теорія і методика музичної освіти, музична освіта школярів, музичне навчання, музичне виховання, музичний розвиток, форми організації музичної освіти, принципи музичного навчання, методи музичного навчання, мета й завдання курсу.